

PROVOCAREA IMPLEMENTĂRII DE NOI OPȚIUNI ACȚIONALE ÎN EDUCAȚIA ARTISTICĂ

Tatiana BULARGA, dr., conf. univ.,
Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: *In order to continuously stimulate the student's effort to manifest independently and successfully, a responsive pedagogical praxeology is not enough, which is reduced to the fact that the docile pedagogue seeks to put into practice the theoretical and methodical approaches presented in the specialized literature, guides, curricula.*

Contemporary education, especially the artistic one, urgently needs an innovative praxeology, does not take over the raw theoretical approaches, but forces the practitioner to select only the ideas from the available sources, and later to come to the students with new action options.

Such a praxeology places the teacher in the role of manager with an intermediate function between theory and practice. Praxeology is the branch of science that studies the general structure of human actions and the conditions of their effectiveness.

Innovative praxeology perceives pedagogy as a science and, at the same time, a reformed humanistic practice, constituted as an open system, which means that its priority objective is to review, re-conceptualize educational principles, by involving all its elements, such as training, education, formation/development.

Keywords: *innovative praxeology, proactive behavior, success of personality, artistic action of teacher, artistic action of pupil, creativity, actional freedom.*

Atunci când punem accentul pe praxiologia inovațională, avem în vedere reformarea pedagogiei concepută ca știință și ca practică umanistă, constituită drept sistem *deschis*, ceea ce înseamnă că obiectivul ei prioritar este de a revizui, a re-conceptualiza principiile educaționale; prin constructele sale constitutive, *instruire* (predare, învățare, cogniție) și *educație* (formare, dezvoltare, schimbare), care se afirmă și ca *știință managerială*, insistând prin ambele sale roluri asupra unei *acțiuni educative calitative, eficiente și progresive*.

Dezideratul implementării unei *praxiologii formativ-inovaționale* în învățământul artistic național nu este un capriciu al momentului și nici un demers de ordin pur teoretic, ci este o necesitate vitală, practică, ce vizează mobilizarea tuturor resurselor umane spre a schimba atât viziunea integrativ-profesională a cadrelor didactice, cât și responsabilitatea nemijlocită a acestora pentru calitatea acțiunilor întreprinse zi de zi cu actorii procesului de formare.

Amplele investigații efectuate pe teren asupra subiectului nominalizat confirmă supozițiile noastre formulate prealabil despre faptul că:

- a) practica, spre deosebire de teorie, este un proces viu, mobil și deseori cu tendințe ostile în vederea schimbării;
  - b) dinamica unei teorii pedagogice postmoderniste, incontestabil, are nevoie de o praxiologie inovativă funcțională;
  - c) tehnologiile educaționale actuale presupun un sistem organizat, în care componentele pot și trebuie să fie aplicate în mod integrat;
  - d) corelarea rezultatelor cercetării noastre cu rezultatele cercetărilor obținute actualmente demonstrează că *strategiile de schimbare* centrate doar pe elevii/studentii dotați/supradotați nu rezolvă pe deplin problema, deoarece ele trebuie să ofere șanse egale întregului eșantion al procesului formativ.
- Măsurile întreprinse în acest sens nu exclud anumite *riscuri previzibile*, cum ar fi:
- a) nivelul scăzut al responsabilității și al atitudinii de care ar putea da dovadă unii manageri și profesori față de obiectivele înaintate în programul cercetării experimentale și de implementare a praxiologiei vizate;
  - b) existența scăpărilor în asigurarea logistică necesară procesului instructiv-educativ din școlile de arte;
  - c) nivelul performanțelor profesionale ale cadrelor didactice, interesul scăzut pentru acțiunile de schimbare în educație, nu vor asigura inițial peste tot conștientizarea priorităților trecerii de la praxiologia tradițională la cea formativ-inovațională;

d) accesul practicianului la materialele teoretico-metodice, curricule/manuale și evaluarea acestora întru realizarea cu succes a unei educații calitative și pentru schimbare.

Astfel, analiza riscurilor previzibile implică necesitatea schimbării practicienilor de la conștientizarea educației artistice ca fenomen secundar la cel de prioritate culturală a societății de tip european. În acest context, au fost întreprinse eforturi de coroborare a factorilor universitari și preuniversitari în scopul realizării schimbărilor proiectate.

Pedagogia, în toate timpurile, a avut și continuă să aibă nevoie de o teorie consistentă și o practică previzibilă, anticipativă, care să pășească nu în urma, ci în fruntea proceselor social-economice. O astfel de practică, după noi, își găsește răspunsul său adecvat în *praxiologia formativ-inovațională*. Atare praxiologie întrunește toate componentele necesare unui învățământ și unui sistem educațional durabil cu ieșiri concrete spre finalități oportune cadrului umanist postmodernist.

În scopul instaurării unei relații dinamice între abordările teoretice și aplicările practice reușite ale demersurilor științifico-epistemologice, este nevoie de o conlucrare optimă între acumulările teoretice și inovațiile praxisului educativ. Conexiunile calitative între praxiologie și teorie nu pot provoca de la sine schimbări dorite în procesul educațional. Dar practica educațională și studiul acesteia, *praxiologia*, constituie pentru științele educației nu numai una din cele trei surse de cunoaștere în cercetarea pedagogică, dar și un temei epistemologic semnificativ în stare să contribuie la soluționarea problemelor pedagogiei, în special, la optimizarea relației *teorie – practică educativă*.

Asemenea legătură și colaborare eficientă dintre teorie și practică o vedem de pe poziții de conlucrare atât pe orizontală (receptivitatea aplicativ-activă a practicienilor la demersurile și elaborările științifice, pe de o parte, și valorificarea sistemică și continuă a experiențelor inovative ale practicienilor, pe de altă parte), cât și pe verticală, ceea ce înseamnă că praxiologul inovativ preia din elaborările teoretice nu totul, cu amănuntul, ci doar ideile esențiale pentru a le aplica de pe propriile poziții, acestea fiind însoțite de încă 2-3 opțiuni ale actorului procesului de schimbare prin inovare practică.

Studiul practicii învățământului artistic din Republica Moldova ne dovedește convingător că între teoria și praxiologia artistică există o discrepanță considerabilă, fapt care influențează negativ managementul implementării unei **praxiologii inovative**, adică de formare prin inovare.

Scopurile implementării. În suita de acțiuni privind implementarea etapizată a praxiologiei inovative în învățământul artistic național, un loc de frunte este destinat pentru scopurile implementării propriu-zise, care se reduc la următoarele:

- a identifica factorii-stimuli (interni și externi) ai procesului de integrare a teoriei și practicii din perspectiva unei educații eficiente;
- a documenta și a examina strategiile de formare a competențelor profesionale ale practicianului;
- a verifica eficacitatea formativă a modelelor praxiologice de organizare/promovare a *acțiunii artistice a elevului/studentului* în contextul a trei medii: *educațional, individual și artistic*;
- a valida elaborările teoretico-metodologice ale sistemului pentagonal, format din cinci principii unificatoare ale eficienței acțiunii didactice a profesorului și acțiunii artistice a elevului/studentului;
- a elabora și a verifica pe teren compartimentul praxiologic al experimentului pedagogic și a implementa conceptul eficienței în practica educațională;
- a formula concluziile și recomandările practice, orientate spre eficientizarea procesului formativ-artistice școlar și universitar.
- **Obiectivele-cadru.** În strânsă legătură cu scopurile implementării praxiologiei inovativ-artistice, sunt evidențiate obiectivele-cadru ale procesului vizat, care se reduc la următoarele:
  - compatibilizarea curriculei naționale și a manualelor din sistemul învățământului artistic, aplicate în sistemul preuniversitar și universitar;
  - stabilirea eșantionului experimental de elevi/studenti (clase /grupe experimentale, clase/grupe de verificare) și cadrului pedagogic de formatori și de experți;
  - elaborarea metodicii de măsurare a eficacității tehnologiilor pedagogice folosite din perspectiva asigurării unei educații calitative;
  - elaborarea itemilor de inițiere eficace a elevilor/studentilor în acțiunile artistice;
  - verificarea experimentală și evaluarea eficacității procesului de implementare a modelelor teoretice a acțiunii artistice a elevilor/studentilor în condiții curriculare și extracurriculare;

- elaborarea testelor/chestionarelor de verificare a eficacității acțiunilor educativ-formative.

Ipoteza. În demersurile de proiectare a procesului de implementare a praxiologiei inovativ-artistică, am pornit de la presupunerea că acțiunea didactică a profesorului acțiunea artistică a elevului/studentului devin valori fundamentale ale procesului de integrare a teoriei și praxiologiei din perspectiva unei educații eficiente, cu condiția că vor fi utilizate pe larg atât pe orizontal, cât și pe vertical, conform modelului pentagonal alcătuit din cinci principii: al *proactivității*, al *centrării valorice*, al *introdușchiderii artistice*, al *creației/creativității*, al *succesului*, re-conceptualizate și instrumentate din perspective teoretico-metodologice moderne.

Acțiunea artistică – verigă intermediară între teoria și practica formativă

Noțiuni generale. Considerând acțiunea artistică (AA) drept componentă fundamentală în echilibrarea sferei teoretice și praxiologice, găsim de cuviință să identificăm noțiunea de *acțiune*. **Acțiunea** este un cuvânt de proveniență latină cu sensul de „acsio”, adică *a face, a acționa*. În DEX **acțiunea** este calificată ca „faptul de a acționa, activitate întreprinsă pentru atingerea unui scop”. Pornind de la esența noțiunii nominalizate, vom specifica că principalul sens al acesteia se reduce la fenomenul de *acționare*, însă nu la voia întâmplării, ci pentru a atinge un anumit scop. În legătură cu abordarea acțiunii în plan educațional apare întrebarea: „Care este dimensiunea procesului de acționare?” În literatură acțiunea este tratată drept act practic al unei activități. Însă există și părerea că acțiunea se reduce nu numai la sfera practică, ci cuprinde și sfera proiectării/planificării, adică ceea ce are loc în termeni mentali (teoretici). Cu alte cuvinte, însuși faptul de a înainta scopul acțiunii, intenția de a proiecta mersul realizării, constituie un pas acțional. În acest sens, acțiunea întrece hotarele unei activități propriu-zise cu componentele sale tradiționale: *scop, motive, operații* etc.

Măiestria pedagogică, în acest sens, implică stimularea orientată a atitudinilor elevului/studentului față de obligațiunile instructive și sociale, față de gradul introspecției scopurilor și sferei motivaționale. Orientarea sistemică a personalității *spre rezultat*, însoțită de procesele *schimbării și inovării* propriilor valori, trebuie susținută continuu de factorii de personalitate: *intelență, spirit de inițiativă, perseverență, voință autonomă, abilități artistice sporite, imaginație creativă, emoționalitate, responsabilitate*.

Condițiile în care se desfășoară acțiunea artistică. *Mediul instructiv-educațional* (MIE) pune în valoare demersurile normative necesare pentru desfășurarea calitativă a procesului de predare-învățare-formare (curriculum, conținuturi, metode, principii, obiective, strategii, concepte, manuale, ghiduri metodice etc.). Cât privește natura mediului nominalizat, ar fi vorba, în primul rând, despre stimularea la elevi/studenti a *necesității* individuale pentru *autodepășire, schimbare, perfecțiune*. Aceste calități ale personalității le abordăm nu din simpla dorință de a accentua preferințele pentru un anumit gen de activitate, ci în favoarea perfecțiunii ca mod de existență, ca mod de *a fi*, de a exista, de a activa.

Mediul individual (MI), spre deosebire de alte medii, este un mediu destul de dificil, închis, deoarece în centrul funcționării acestuia se află obiectul/subiectul educației – elevul/studentul cu multiplele și diversele sale particularități: *psihice* (atenție, gândire, voință, imaginație, afectivitate etc.), *de personalitate* (cogniție, intelență, atitudini, conștiință, empatizare etc.); *de comportare* (acționare reproductivă/creativă, proactivă/reactivă, centrată valoric/nonvaloric, *introdușchisă/închisă*, situată în succes/insucces etc.). Fiecare persoană, în ambianță cu *mediul* cultural, *mediul* instructiv-educațional își formează un spațiu, un *mediu* intelectual personal, individual. Intervenția noilor fenomene în spațial sau *mediul* individual, în funcție de principiile de care persoana concretă se conduce, de conținutul *hărților individuale* (succesivitatea pașilor de acționare realizată în conformitate cu principiile eficiente/ineficiente), de comportamentul efectuat cu caracter pozitiv/negativ – toate acestea formează acel unicitar, inedit stil de personalitate.

Mediul artistic (MA) integrează MIE și MI, ceea ce oferă profesorului și elevului/studentului șansa să relaționeze echilibrat, pentru a contribui la o rezultativitate eficace. Mediul artistic reprezintă o subdiviziune a mediilor ereditare și sociale cu pretenții de întregire, deoarece constituie elementul fundamental al integrității. Cu alte cuvinte, acest mediu, putem spune, constituie un *înveliș* extern și, totodată o *încorporare* internă în structura personalității, formând acel *cadru, spațiu, intermediu* de manifestare, autorealizare a potențialităților *individuale*. Activismul elevului/studentului manifestat prin: *gândire critică, percepție integrată, imaginație creativă, empatică și proactivă* constituie factorul mijlocitor, de legătură dintre lumea internă și lumea externă a persoanei.

Toate cele trei medii menționate anterior au o semnificație teoretică și una practică. Astfel, praxisul pedagogic nu poate funcționa în lipsa materialelor teoretice și invers, teoria educațională ar fi lipsită de sens fără baza experimentală efectuată pe teren; achiziția cunoștințelor teoretice de către elev/student ar fi o depozitare inutilă fără aplicarea conștientă a acestora în practică; experiențele inovatoare ar rămâne nevalorificate și neconceptualizate fără o instrumentare teoretico-metodologică pentru ca acestea să devină un traseu cu semnificație valorică generalizatoare și de progresare continuă a praxisului formativ.

Factorii de însoțire a acțiunii artistice. Acțiunea umană, în parte, acțiunea artistică rămâne a fi, după cum menționam anterior, veriga de legătură între teorie și practică, ceea ce ne obligă să evidențiem factorii de însoțire a acesteia din perspectiva unei praxiologii eficiente. Printre factorii de însoțire a acțiunii artistice vom expune:

- *intervențiile* așa-numitor factori pozitivi, cu aport facilitator și a așa-numitor factori, cu aport negativ, adică frenatori. Cert rămâne faptul că de la caz la caz fiecare din acești factori poate influența atât cu rază pozitivă, cât și cu rază negativă: nivelul de direcționare cu elementele procesului de empatizare artistică a elevului/studentului; transpunerea în rolul altuia, inclusiv, în rolurile artistice; suprapunerea propriilor sentimente cu sentimentele altora; deschiderea intimă prin prisma sensurilor, ideilor artistice etc.

Condițiile organizării unei acțiuni artistice. Mai întâi de toate, vom porni de la condiționările acțiunii artistice, care pot fi:

de ordin teoretic:

- formularea scopului-motiv (*ce am de făcut?*);
- identificarea condițiilor în care se preconizează a realiza AA (*unde am de acționat?*);
- expectarea posibilităților/disponibilităților individuale (*de ce dispun la moment?*);
- calcularea/evaluarea preventivă a efectului/câștigului obținut de pe urma realizării AA (*cu ce mă aleg?*);

de ordin practic:

- testarea mijloacelor și tehnicilor de acționare;
- alegerea variantelor optime de acționare;
- disponibilitatea de a colabora cu profesorul și colegii;
- recunoașterea și discriminarea erorilor/eșecurilor curente și finale;
- descrierea și relatarea altora a propriilor sentimente trăite în timpul acțiunii;
- autostimularea reacțiilor prompte;
- proiectarea unui comportament artistic;
- aprecierea nivelului de deschidere a altuia față de comportamentul propriu;
- constatarea nivelului de influență asupra altuia a comportamentului propriu deschis.

În șarja de organizare a acțiunii artistice ne putem confrunta cu așa-numitele *influențe imprevizibile*:

- în unele cazuri **deschiderea** comportamental-artistică a elevului/studentului *spre* spirit, *spre* interior poate fi intenționat întâmpinată cu reacții negative de către factorii externi;
- în procesul de desfășurare a AA se infiltrează factori frenatori, de ordin subiectiv: invidie, lașitate, acuzare intenționată etc.

Proiectarea, organizarea și realizarea practică a acțiunii artistice

Asemenea procese se desfășoară în baza legităților de funcționare a principiului **proactivității**.

În valoare sunt puse:

1) *obiectivul AAaE/S:*

- a acționa proactiv, adică a acționa cu o voință și inițiativă maximă;

2) *calitățile individuale ale elevului/studentului, transferabile în stil proactiv* (*Chestionarele

pentru variabilele: **a, b, c, d, e** vezi: *anexa, Tabelul 1.*):

a) valorificarea potențialităților individuale presupune acționarea orientată a elevului/studentului spre realizarea pe deplin a resurselor personale (conștiință, abilități, capacități/priceperi):

- *conștiința* în acțiunea artistică are o funcție de schimbare spre integrarea spirituală prin paradigmele *din exterior spre interior, din interior spre exterior și întru conținutul personal/personalist*;

- *abilitățile individuale* includ variabile care definesc resursele pentru realizarea reușită a AA și rezidă în:
  - prezența tonului emoțional;
  - stocarea și conservarea optimă a informațiilor artistice;
  - procesarea mentală eficientă a reprezentărilor auditive;
  - flexibilitatea gândirii artistice;
  - atitudinea critică față de impresiile sugerate de artă;
- *capacitățile/priceperile practice* – resurse inevitabile în contextul acțiunilor cu o înaltă rezultativitate. În domeniul muzicii, spre exemplu, specificăm următoarele capacități de referință:
  - perceperea diferențiată și integrată a muzicii;
  - verbalizarea/comentarea și interpretarea artistică a conținutului muzical;
  - improvizarea/muziciera/compunerea muzicală elementară.

b) autoreglarea acțiunilor pozitive constituie o variabilă comportamentală raportată la sintagma *cauză – efect*, datorită faptului că orice cauză va stimula un *efect* cu condiția că acest efect va fi bine proiectat/planificat. În contextul paradigmei de *schimbare calitativă*, persoana este orientată spre a-și cultiva un stil de autodirijare a acțiunilor convergente, adică care să concentreze eforturile la nivel teoretic (*analiză, comparare, judecată, conștientizare*) și la nivel practic (*respingerea influențelor și împrăjurilor negative și acceptarea/valorificarea celor pozitive*).

Aici vom da prioritate obiectivelor-cheie:

- a cultiva o gândire pozitivă;
- a porni în proiectarea AA de la sfârșit, deoarece fiecare produs de artă este o finalitate, un model acțional desfășurat în timp, demn de urmat.

c) raportarea inițiativelor proprii la idealul performant. Persoana eficientă nu așteaptă rezolvări ale situațiilor și problemelor oferite *bruto*, ci vine în întâmpinarea acestora cu inițiative și oportunități proprii. Raportarea inițiativelor personale la modelele, idealurile educaționale/culturale acceptate implică o stare de critică și autocritică, constituind o nouă etapă în procesul evolutiv al paradigmei de *schimbare*. Obiectivul de referință, în acest sens, este *a opta pentru* o acțiune și un rezultat *de calitate*.

d) asumarea de responsabilități. Persoana orientată spre rezultate calitative, de regulă, dorește, este predispusă spre a veni cu un *răspuns abil* (*respons+abilitate*) sau, altfel spus, ea cântărește bine nivelul resurselor personale (indicii cantitativi și calitativi) și stabilește *imprintingul* (momentul adoptării deciziilor pentru **a răspunde** faptelor sale și a nu învinui împrăjurile sau a nu da pe seama altora nereușita personală. Obiectivele de referință sunt următoarele:

- a alege răspunsurile după situații;
- a crea împrăjuri artistice pozitive;
- a domina împrăjurile și reprezentările, sentimentele, trăirile personale;
- a-și asuma responsabilități pentru mesajele verbale și evoluările artistice;

e) cultivarea unui limbaj proactiv. Prin intermediul limbajului vorbit sau artistic are loc transmiterea în exterior a materiilor informaționale, inclusiv a stărilor afectiv-emoționale ale lumii interne. Cuvântul constituie exponentul principal al judecăților, al intențiilor noastre. *A-ți cultiva un limbaj proactiv* în plan educativ, înseamnă a-ți schimba paradigma mentală față de tine și față de alții, mai ales când ne referim la un proces mijlocit de valorile artistice. La persoanele orientate spre rezultat, *reușita personală/publică*, paradigma limbajului proactiv va avea următoarele semnificații: „voi reuși să percep în profunzime mesajul muzical”, „doresc să cunosc mai amplu valorile muzicii”, „voi duce acțiunea muzical-artistică începută la bun sfârșit”.

Concluzii. Luând act de demersurile conceptuale expuse anterior, fiecare oră școlară, fiecare ciclu de discipline din învățământul artistic trebuie să pună în valoare nivelurile învățării, și anume: *cunoașterea fenomenelor*, (*Ce este aceasta?*), *însușirea cunoștințelor și a deprinderilor noi*, (*Ce trebuie să întreprind?*), *realizarea prin transfer* a celor însușite în situații noi (*Cum să fac?*), *evaluarea/autoevaluarea* variabilelor de succes (*Care este eficacitatea acțiunii?*).

În afirmațiile noastre, am reieșit din realitatea că activitatea artistică diferă mult de alte activități ale omului prin specificul său ontologic, ceea ce necesită a lua în calcul oportunitățile și provocările aparente în manifestarea potențialului individual al elevului/studentului, act care se exprimă prin

transpunerea prescripțiilor teoretice în acțiuni practice incontestabil prin prezența reacțiilor emoțional-afective, prin trăirea *proiectelor și hărților* logistice ale acțiunii, adică nu doar în așteptarea unor stimuli veniți din exterior, ci prin fortificarea unor intenții și decizii artistice proprii ale elevului/studentului-subiecți ai educației.

Bibliografie:

1. BABII, Vladimir, *Eficiența educației muzical-artistice*, Chișinău, Editura: „Elena V.I.”, 2005. 399 p. **ISBN 9975-931-96-0**
2. BABII, Vladimir, *Teoria și praxiologia educației muzical-artistice*, Chișinău, Editura: „Elena V.I.”, 2010. 310 p. **ISBN 978-9975-9649-0-6**
3. BABII, Vladimir, BULARGA, T. *Succesul artistic al elevilor din perspectiva devenirii personalității social active/* Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, 10 octombrie 2014, Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”, Fac. Psihologie și Psihopedagogie Specială, Catedra Psihologie, Chișinău, 2014. p. 214-224. **ISBN 978-9975-115-53-7. 37.015.3(082)=135.1=161.1 F 97**
4. BABII, Vladimir. *Praxiologia educației artistice/* Educația artistică în contextul mediului social-cultural al sec. al XXI-lea, Bălți, 2014. p. 17-20. **ISBN 978-99-75-4227-3-4**
5. BABII, Vladimir, BULARGA, Tatiana. *Dimensiunea educațională a creativității muzicale în cadrul euroregiunii Siret-Prut-Nistru/* Ediția a X-a „Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere în cadrul forumului transfrontalier al euroregiunii Siret-Prut-Nistru”, Bălți. p. 21-22. **ISBN 978-606-687-109-9**
6. BULARGA, Tatiana, BABII, Vladimir. *The success of artistic education: integration approache.* In: Review of artistic education. Artes Publishing House, Iași. Included in CEEOL, EBSCO, Index Copernicus, 2014. p. 250-259. **ISSN=2069-7554 ISSN-L=2069-7554**